

Україна

2016 року ситуація на сході України лишалася напруженою попри досягнену роком раніше Мінську угоду-2, яка передбачала припинення вогню та відведення важких озброєнь обома сторонами. Права цивільних, утримуваних під вартою, як українцями, так і підтримуваними Росією сепаратистами, серйозно порушувалися. Проблему порушення прав в охоплених конфліктом регіонах загалом і далі не вирішено. Влада не реагує належним чином на напади на журналістів, вчинені націоналістичними радикалами. У Криму кримських татар і далі переслідують за їх мирний спротив російській окупації півострова.

Бойові дії на сході України

Завдяки Мінській угоді-2 (2015) значно знизилися бойові дії, але часті сутички та перестрілки тривали протягом року.

За інформацією Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ), в період від квітня 2014 року по травень 2016 року в Донецькій та Луганській областях внаслідок мінометних, артилерійських та ракетних обстрілів загинуло понад 9 000 людей і понад 21 000 зазнало поранень, включно з цивільним населенням та комбатантами обох сторін конфлікту. ММПЛУ відзначила, що від травня по червень 2016 року на 66 відсотків зросла (порівняно з попереднім періодом цього ж року) кількість жертв серед цивільного населення, а також задокументувала 28 випадків загибелі цивільних осіб протягом минулого літа, багато з яких сталося внаслідок обстрілів і підриву на наземних мінах.

Жорстоке та принизливе для гідності поводження і свавільні затримання

Українські владні структури та проросійські сепаратисти на сході України затримали за співпрацю з іншою стороною конфлікту десятки мирних жителів та утримували їх під

вартою тривалий час, свавільно, не дозволяючи контактувати з адвокатами та родинами. Більшість затриманих потерпало від тортур або інших форм жорстокого поводження; декого було позбавлено необхідної медичної допомоги. Обидві сторони конфлікту є причетними до сексуального насильства, хоча детально задокументовано було лише незначну кількість таких випадків через небажання потерпілих надавати інформацію. Human Rights Watch спільно з Amnesty International виявили, що 18 людей таємно утримували під вартою на території харківського управління Служби безпеки України (СБУ) до кінця липня, одна людина перебувала там протягом аж 16-ти місяців. Тринадцятьох згодом відпустили; на час написання доповіді п'ятеро людей і далі залишалися під вартою. СБУ відкидає звинувачення у таємних утриманнях людей під вартою. Військова прокуратура пообіцяла провести розслідування. На час написання цієї доповіді розслідування не досягло відчутних результатів.

Через правовий вакуум, у якому діють місцеві служби безпеки самопроголошених Донецької та Луганської народних республік (ДНР і ЛНР), затриманих позбавлено їхніх прав і полишено без засобів будь-якого правового захисту.

Відповідальність за пов'язані з конфліктом злочини та політично

мотивоване насильство

У липні парламент проголосував суперечливий закон про амністію, який звільняв від кримінальної відповідальності учасників «антитерористичної операції» на сході України за вчинення злочинів, що не є особливо тяжкими. У серпні президент Петро Порошенко ветовав цей закон.

У липні влада заарештувала начальника штабу батальйону «Айдар» Валентина Лихоліта за звинуваченням у викраденні людей, розбої та інших насильницьких злочинах проти цивільного населення. На судовому засіданні, на якому мали обрати для Валентина Лихоліта запобіжний захід у вигляді утримання під вартою, члени батальйону «Айдар» заблокували будівлю суду, а кілька депутатів, які перебували в залі, намагалися зірвати слухання, вимагаючи звільнення Лихоліта. Суд звільнив його з-під варти на період дослідження.

Крім того у липні за тортури та зґвалтування було засуджено до шести років позбавлення волі колишнього члена батальйону міліції «Торнадо». Дванадцятьоро інших колишніх членів батальйону, включно з командиром, перебували під слідством за сексуальне насильство, розбій та інші насильницькі злочини. У серпні під час судового засідання біля суду відбулися сутички між прихильниками «Торнадо» та правоохоронними органами, в результаті яких 27 силовиків зазнали поранень.

Влада домоглася певного прогресу у притягненні до відповідальності правоохоронців, винних у протиправних діях проти протестувальників під час акцій протесту 2014 року на Майдані. У червні чотирьом членам підрозділу міліції особливого призначення «Беркут» було висунуто звинувачення у вбивстві 3 протестувальників і пораненні 35-ти. На момент написання доповіді розслідування триває.

Тривають судові розгляди справ, пов'язаних із випадками політично мотивованого насильства, які мали місце в Одесі 2014 року. У травні та червні, коли суди постановили звільнити із СІЗО підсудних прихильників федералізації, прихильники унітарної України тимчасово заблокували будівлі суду та погрожували завдати шкоди підсудним. В обох випадках поліція зрештою знову заарештувала обвинувачуваних. Прихильників унітарної України не було притягнуто до відповідальності за зрив судового розгляду, а в одному випадку, кількох із них запросили свідчити проти обвинуваченого.

Свобода слова та діяльності ЗМІ

Уряд і далі робив суперечливі кроки, обмежуючи свободу діяльності ЗМІ, і виправдовував це, головним чином, необхідністю протидіяти антиукраїнській пропаганді Росії.

У травні українська влада заборонила в'їзд в Україну 17 російським журналістам і медіа-менеджерам.

На телеканал «Інтер», який значною мірою має репутацію проросійського, протягом 2016 року кілька разів було вчинено напади. Найнебезпечніший напад стався на початку вересня, коли група учасників акції протесту спробувала підпалити будівлю

«Інтеру». Кількох співробітників, які отруїлися чадним газом, евакуювали та надали медичну допомогу; одна співробітниця отримала травму хребта. За кілька днів до нападу міністр внутрішніх справ Арсен Аваков на своїй сторінці у Facebook звинуватив канал в антиукраїнській позиції.

Структура власності ЗМІ залишається непрозорою, хоча 2015 року прийнято закон, який сприяє її прозорості. Вважається, що більшість телевізійних каналів контролюють олігархи, а президент Порошенко і далі є власником «5 каналу».

Націоналістичні радикали здійснювали напади на журналістів за їхню роботу на сході України. У травні 2016 року сайт «Миротворець» оприлюднив імена та персональні дані сотень журналістів і інших осіб, яких було акредитовано прес-центром ДНР, звинувативши їх у «співпраці з бойовиками терористичної організації». Влада почала була розслідування, але високопосадовці схвалили публікацію. Кілька журналістів отримали погрози після оприлюднення їхніх персональних даних.

Українським Інститутом масової інформації (ІМІ), незалежною моніторинговою організацією, за перше півріччя 2016 року в Україні було зафіксовано 113 фізичних нападів на журналістів.

У липні в результаті вибуху закладеного в автівку вибухового пристрою, було вбито Павла Шеремета, відомого журналіста-розслідувача. На час написання доповіді слідчі органи не встановили підозрюваних. Судовий процес над підозрюваним у вбивстві 2015 року відомого своїми проросійськими поглядами журналіста Олесь Бузини триває.

Щодо позитивних тенденцій, то у липні апеляційний суд виправдав журналіста і блогера Руслана Коцабу, якого раніше було засуджено за звинуваченням у державній зраді за заклик бойкотувати мобілізацію.

Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність

Починаючи від 2014 року уряд запровадив низку прогресивних процедур на підтримку лесбіянок, геїв, бісексуалів і трансгендерів (ЛГБТ), але сильні анти-ЛГБТ настрої і далі побутують серед високоурядовців і громадськості.

У березні 2016 року близько 200 ультраправих антигеїв-активістів учинили напад на місце проведення Фестивалю рівності у Львові, в результаті чого зрештою захід було скасовано. Київський Марш рівності відбувся у червні і пройшов без насильства щодо учасників, яке затьмарювало ЛГБТ-прайди попередніх років. Ультранаціоналістичні радикали погрожували перетворити марш на «криваву кашу». Близько 6 000 поліцейських охороняли 1 500 учасників заходу.

У серпні відбувся перший ЛГБТ-прайд в Одесі. Спочатку місцева влада намагалася заборонити проведення, але пішла на поступки, коли організатори змінили маршрут. Поліція заарештувала чотирьох ультранаціоналістів, які намагалися зірвати захід.

До нового проекту зміненого Трудового кодексу не включено положення про боротьбу з дискримінацією, яке захищало би ЛГБТ людей на робочому місці.

Крим

Росія продовжувала переслідувати людей за публічний спротив окупації Криму, і далі звужуючи простір свободи слова й об'єднань.

Під приводом боротьби з екстремізмом і тероризмом влада цькувала кримськотатарських активістів і вдавалася до свавільних судових переслідувань декого з них із помсти за мирний спротив російській окупації. У лютому 2016 року влада заарештувала правозахисника Еміра-Усеїна Куку, звинувативши його у тероризмі та причетності до діяльності «Хізб ут-Тахрір», мусульманської політичної організації, яку заборонено в Росії, але не в Україні. На час написання цієї доповіді правозахисник і далі перебував під вартою в очікуванні суду. У жовтні місцевий інспектор у справах неповнолітніх підійшов до дев'ятирічного сина Куку та почав розпитувати про батька й обмовляти того, що він, перебуваючи в ув'язненні, нехтує батьківські обов'язки. Від

початку 2014 року чотирнадцятеро людей було затримано за звинуваченням у причетності до діяльності «Хізб ут-Тахрір»; у вересні чотирьох було засуджено до позбавлення волі на терміни від п'яти до семи років.

У квітні Верховний суд Криму ухвалив постанову про заборону діяльності Меджлісу кримськотатарського народу (виборного представницького органу кримських татар) у зв'язку з причетністю до «екстремістської» діяльності. У вересні Верховний суд РФ залишив це рішення у силі.

2015 року за звинуваченням у буцімто організації масових заворушень було заарештовано та залишено під вартою Ахтема Чийгоза, заступника голови Меджлісу. На час написання доповіді суд над ним ще тривав. Ільмі Умерова, іншого заступника голови Меджлісу, було звинувачено у сепаратизмі за те, що він в інтерв'ю ЗМІ заявив, що Крим належить повернути Україні. В серпні Умерова було переведено до психіатричного закладу для проведення експертизи. 7 вересня його звільнили, і на час написання доповіді він перебував на свободі, чекаючи на суд.

У квітні в Криму Федеральна служба безпеки Росії заарештувала журналіста Миколу Семена та провела обшук у його квартирі, конфіскувавши комп'ютерну техніку. На цей час журналістові заборонено виїжджати з Криму і йому загрожує звинувачення в сепаратизмі через його публікації, що критикують російську окупацію.

У травні зник безвісти член Меджлісу Ервін Ібрагімов. На відеозйомці камери спостереження зафіксовано групу чоловіків, які заштовхали активіста до автівки та поїхали геть. Пізніше у Бахчисараї було знайдено його паспорт. Розслідування триває.

Основні актори міжнародних відносин

Європейський Союз та Сполучені Штати Америки виступили з заявами про визнання територіальної цілісності України. Держдепартамент США закликав провести розслідування за фактом смерті Павла Шеремета і піддав критиці рішення російського суду про заборону Меджлісу та закликав припинити порушення прав людини в Криму.

У лютому Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) повідомив, що в результаті збройного конфлікту пошкоджено кожен п'яту школу регіону. Приблизно 215 000 дітей було переміщено, що істотно впливає на їх доступ до освіти. ЮНІСЕФ закликав усі сторони конфлікту на сході України «забезпечити безпечне пересування і безперешкодний доступ гуманітарної допомоги до дітей в потребі».

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) в лютому та квітні надіслала до України доповідачів, щоби ті зустрілися з ключовими лідерами та обговорили збройний конфлікт і ситуацію з правами людини на сході України, і водночас оцінили доступ до засобів правового захисту у випадках порушення прав людини від початку війни. У жовтні ПАРЄ прийняла резолюцію, де було наголошено на відсутності засобів правового захисту для жертв порушень прав на тих українських територіях, які перебувають «під ефективним контролем» Росії.

11 та 12 серпня Комітет ООН із ліквідації расової дискримінації розглянув доповідь про дотримання Україною Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Комітет висловив занепокоєння з приводу «недостатнього розвитку» інституційних структур для вирішення проблем меншин, звернув увагу на посилення мови ненависті з боку публічних діячів і расистської пропаганди з боку таких сил, як «Правий сектор», Цивільний корпус «Азов» і Соціал-національна Асамблея.

Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі) в Україні оприлюднила кілька заяв, де висловлювала стурбованість з приводу наявності жертв серед цивільного населення через збройний конфлікт на сході України, а також тяжкого становища внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Голова Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні заявив, що насильство є «грубим порушенням прав дітей» і наголосив на важливості дотримання режиму припинення вогню на початку навчального року 1 вересня.

У травні через відмову в доступі до кількох місць, підпорядкованих СБУ, підкомітет ООН із недопущення катувань змушений був призупинити візит до України, де мав інспектувати умови утримання під вартою. У вересні, після того як влада України надала повний доступ, делегація підкомітету повернулася, щоби завершити візит.

У вересні Верховний комісар ООН із прав людини висловив занепокоєння у зв'язку з тим, що цивільних осіб, які проживають у зоні конфлікту, позбавлено захисту, доступу до основних послуг і гуманітарної допомоги, свободи пересувань, а також з приводу край обмеженої відповідальності за порушення прав людини.

Незважаючи на те, що Україна не є членом Міжнародного кримінального суду (МКС), вона визнала його юрисдикцію щодо ймовірних злочинів, скоєних на своїй території від листопада 2013 року. Триває попереднє вивчення прокурором МКС матеріалів щодо того, чи варто розпочинати розслідування скоєних протягом збройного конфлікту порушень. У червні парламент прийняв пакет змін до Конституції, які дозволили б ратифікувати угоду з МКС, але включив перехідне положення, за яким визнання Україною юрисдикції МКС набуде чинності через три роки.

У листопаді канцелярія прокурора МКС у щорічному звіті охарактеризувала збройний конфлікт на сході України та російську окупацію Криму як міжнародний збройний конфлікт, стороною якого є Росія. Звіт підсумовує, що право міжнародних збройних конфліктів застосовуватиметься і надалі і що ситуацію у Криму та Севастополі, відповідно до цього права, визнано як тривалий стан окупації.